

darulfunun ilahiyat

Başvuru: 15 Nisan 2018

Kabul: 30 Mayıs 2018

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ/BOOK REVIEW

Aydın, Muhammet Şevki. *Din Eğitimi Bilimi*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 2017. ISBN: 978-605-2345-01-6 , 439 sayfa.

Betül Günaydın¹

Ülkemizde din eğitimi bilimi yakın bir geçmişe sahip olmakla beraber, günden güne zenginleşen literatürü ve çalışmalarıyla hızla önemi fark edilen bir alan haline gelmektedir. Bu metinde değerlendirilen kitap, bir disiplin olarak din eğitimi ele almış olup, din eğitiminin mahiyeti, alanı, görevleri, terminolojisi gibi bütün boyutlarını konu edinmek amacıyla yazılmıştır. Prof. Dr. Muhammet Şevki Aydın tarafın kaleme alınan *Din Eğitimi Bilimi* kitabı, 2017 yılında Kimlik Yayınları tarafından basılmıştır. Çalışma, 439 sayfadan oluşmaktadır. Anlatımını kronolojik sıralama ile gerçekleştiren yazar, kullanmış olduğu sade dili ile okuyucunun konu takibini kolaylaştırmaktadır. Yazarın dile getirdiği düşünceler ve anlatımları açısından ele alındığında eserin kendi içerisinde tutarlı ve zengin içeriğe sahip olduğu görülmektedir.

Kitap, üç ana bölümden oluşmaktadır. “Eğitim’den Din Eğitimi’ne” başlığını taşıyan birinci bölümde insan kavramı açıklanmış, İslam’da din eğitiminin Hz. Peygamber döneminden itibaren evreleri ve mevcut sistemi anlatılmıştır. İkinci bölümde, Din, Öğrenme, Din Öğretimi, Din Eğitimi, İslamî Eğitim, Dinî Bilgi gibi temel kavramlar üzerinde durularak terminolojik zemin oluşturulmuştur. Kitabın üçüncü ve son bölümü olan “Din Eğitimi Bilimi” bölümünde ise terminolojik bir giriş yapılarak Din Eğitimi Bilimi ve Din Eğitimi’nin geçirmiş olduğu tüm süreçlerle birlikte temel tartışma noktalarına yer verilmiştir. Kitabın genelinde mukayeseli bir anlatım şekli yürüten yazar, analizlerini ülkemizde ve Batı’da olmak üzere yaptığı iki ana ayırım üzerinden gerçekleştirerek, mevcut eğitim yapılarının anlaşılmasını sağlamaya çalışmıştır.

Yazar, ilk bölümde “İnsan Nedir?” sorusuyla konuya giriş yaparak, dinin muhatabı olan bireyi kavramsal olarak açıklamaktadır. Hz. Peygamber’in tebliğ sürecindeki genel tutumu Kuran-ı Kerim’den ayetlere yer verilerek anlatılmaktadır. Tevhid inancının İslam’ın

her safhasında, ilmi çalışmaların başlangıcındaki temel felsefeyi oluşturduğu ifade edilmektedir. Bugün ‘İslami İlimler’ başlıklandırması altında ‘dinî’ ve ‘seküler’ ayrımı yapıldığı, bunun da ötesinde ‘İslami İlimler’in de zaman içerisinde kendi alt dallarını oluşturduğu anlatılmaktadır. “Müslümanlar, ‘din’i ‘dünya’nın alternatifi olarak görmek yerine dünya hayatını İslam’ın belirttiği evrensel esaslar doğrultusunda üretilen bilgi ve kültürle güzelce inşa edip yaşamayı düşündüler. İslam insanı, duygu, düşünme ve eylem boyutlarıyla bir bütün olarak ele aldığı gibi hayatı da bir bütün olarak kuşatıcıdır. Bu yüzden İslam’ın biyolojiden coğrafyaya, tarihten astronomiye her türlü ilmi disiplinin alanına ilişkin şöyle veya böyle bir sözü vardır.” (s. 32). Ayrıca İslam’ın sadece ilahiyat fakültelerinde tartışılan bir konu olması yazar tarafından eleştirilmiştir. Eserde, vahyî ve beşerî bilginin iç içe geçtiği İslam bilimlerinin beşerî bilimlere dâhil olması gerektiği ifade edilmektedir. Hz. Peygamber dönemi, Osmanlı dönemi ve Tanzimat dönemlerinde mevcut olan din eğitimi anlatılarak tartışma bugüne getirilmektedir.

İkinci bölümde yazar tarafından temel kavramların açıklamaları yapılmıştır. Tarihsel bir anlatım üslubu izleyen yazar, kavramları ve olguları ilk ortaya çıkışından itibaren ele almaktadır. Eserde, öğrenme, öğretim, eğitim gibi kavramların tanımlarıyla birlikte mukayeselerine yer verilmektedir. “Gerçekte öğrenme, zihinsel bir sürecin ürünüdür ve öğrenmenin gerçekleşmesi, yeni bilgilerle önceki bilgiler arasında bağlantı kurmasıyla gerçekleşir. Öğrenme sürecinin öznesi olması istenen bireyin, bilgiyi keşfetme, onu kullanma ve mevcut bilgilerini kullanarak yenilerini üretme, yeni bilgiler oluştururken varsayımlar kurarak alternatif çözüm yolları ve sonuçlarını sorgulama, sorunlara eleştirel bir yaklaşımla bakma gibi bir çok işlemin öznesi olması beklenmektedir.” (s. 67). “...öğretim “öğrenme”yi gerçekleştirme eylemi değil, öğrenmesi arzu edilen birey tarafından “öğrenme” sürecine rehberlik etme eylemidir. Buna göre öğretim sürecinde öğrenenin pasif alıcı konumunda değil aksine “öğrenme” eyleminin etkin öznesi olarak işe aktif katılıyor olması, öğrenmenin ön şartıdır. Öğretende klavuzlama eyleminin öznesi olarak aktif olacaktır.” (s. 70) “Eğitim iki türdür: informal eğitim ve formal eğitim. Informal eğitim, gelişigüzeledir hayat içinde kendiliğinden oluşur, kontrol edilemez ve planlanamaz gelişigüzeledir. Formal eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişime meydana getirme sürecidir.” (s. 74-75). Yazar eğitim ve öğretimle ilgili yaptığı bu gibi açıklamaların ardından konuyu din eğitimine getirerek oldukça detaylı alt başlıklandırmalarla konunun hemen hemen her boyutuna yer vermiştir. Son olarak bu bölümde yazar, din eğitimi ile İslâmî eğitimin anlamsal ve içerik olarak neye tekabül ettiğini yer yer mukayeseler yaparak ifade etmektedir. Anlatımında Batı ülkelerinden Fransa ve Almanya gibi örneklere yer vererek okuyucuya düşünsel anlamda zenginlik katmaktadır.

Din eğitimi bilimi başlığını taşıyan üçüncü ve son bölüm, “Din eğitimi bilimi nedir? Oluşum ve gelişimi nasıl bir süreçten geçmiştir? Türkiye’de din eğitiminin oluşum ve gelişim evreleri ne şekilde gerçekleşmiştir? Din eğitimi biliminin alanı ve görevleri nelerdir? Devlet okullarında din eğitiminin statüsü ve işleyişi ne şekildedir? Din eğitimi programları nasıldır? Din eğitimi biliminin alt dallarının araştırma yöntemleri nedir?” gibi sorulara cevap verecek zenginliktedir. Bir bilim olarak din eğitiminin nasıl ele alınarak, hangi aşamalardan geçilerek mümkün olabileceği anlatılmış, Batı ve İslam dünyası ekseninde örneklendirmeler yapılarak mevcut durumları tasvir edilmiştir. Yazar, “Türkiye’de Din Eğitimi” başlığı altında konuyu çok yönlü bir şekilde ele almaya çalışmıştır. Eserde, Türkiye’nin geçirmiş olduğu siyasi süreçleri göz önünde bulundurarak iki başlık altında ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Tek partili dönem (1923-1949) ve çok partili dönemlerde (1949-2017) din eğitiminin uygulanışı ve Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin işleniş biçimleri anlatılmaktadır. Dönemlere ait bilgiler yer yer tablolar halinde verilerek dönemin okuyucu tarafından yorumlanması kolaylaştırılmıştır. Eğitim sürecimizde kritik bir önemi olan Tevhid-i Tedrisat kanununun muhtevası ve eğitim sistemine olan etkisine yönelik tartışmalar yapılmıştır. Din eğitimi biliminin oluşma süreci, ilk derslerin başladığı dönem, disiplinin kurucuları, alanın oluşumuna katkı sağlayan şahsiyetlerin isimleri tek tek zikredilmiştir. Kronolojik sıralamayla işlenen bu süreç okuyucuya alana dair geniş bir perspektif sunmaktadır. Ülkemizde yaşanmış olan din eğitimi serüveninde olumsuz ve üzücü dönemlerin toplum bazında yansımaları yaşanmış hikâyelerle anlatılmaktadır. Bunu ele alırken din eğitiminin sınırları, görevleri ve içeriğine dair tartışmalara yer verilmektedir. “Din eğitimi bilimci ile din eğitimcisi arasındaki farkı net bir biçimde vurgulamakta yarar var: din eğitimi bilimi ve din eğitimi faaliyetini birbirine karıştırmamak gerektiği gibi bu ikisini de birbirine karıştırmamak gerekir. Din eğitimcisi, din eğitimi faaliyetini yürüten kişi iken, din eğitimi bilimci, din eğitimi faaliyetini bir “olgu/gerçeklik” olarak araştırıp inceleyerek onu açıklamaya ve yönlendirmeye yönelik genel geçerliği olan bilgiler üretilen teoriler geliştiren bir bilim insanıdır. Bunlardan her birini farklı kişiler yapabileceği gibi, aynı kişi her iki rolü üstlenmiş de olabilir.” (s. 187).

“Din eğitimi biliminin açıklamaları normatif olmaktan ziyade olabildiğince olgusal nitelikte olmalı” görüşünde olan yazar “dinin insani ve toplumsal bir gerçek olması, ailede, okullarda, toplum içerisinde yaşanarak öğreniliyor olması, din eğitiminde ampirik yaklaşımın zorunluluğunu göstermeye yeterli delildir” (s. 294) gibi cümleleriyle düşüncesini vurgulayarak dile getirmektedir. Kitapta yer alan tüm bölümlerde yazar, din eğitimi biliminin diğer bilimlerle olan ilişkilerini vurgulamaktadır. Ayrıca, din eğitiminin toplumla temas içerisinde bir alan

olduğu, dolayısıyla sosyal bilimlerden beslenmesi gerektiği ifade edilmektedir. “Varlık dünyasına, insana ve dine dair yeterli ve güvenilir bilgiler olmadan Din Eğitimi Biliminin görevini yerine getiremeyişi, varlık dünyasını farklı boyutlarıyla araştırma konusu edinen diğer bilimlerle ilişki içinde olmaya onu muhtaç ve mecbur kılmaktadır. Haliyle Din Eğitimi Bilimi disiplinlerarası yaklaşımı benimsemek durumundadır.” (s. 403). Tartışmalarını yaparken süreci ve mevcut yapıyı resmetmesinin ardından yazar bugünün din eğitimi bilimcilerine tavsiyelerde bulunmaktadır. “İslamî ilimler için yeni bir paradigma ihtiyacı kendini derinden hissettirmektedir. Müslümanların oluşturdukları ilim anlayışını, ilmi geleneğin eleştirel bir okumayla analiz edilerek anlamlandırılması suretiyle güncellenmesi anlamında yeniden oluşturulması zorunluluktur.” (s. 412).

Ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi derslerinin işlenişi farklı süreçler geçirmiştir. Yazar bu süreç içerisinde dersin müfredata dâhil edilmesi durumunu ve derslerin içeriğini dönem dönem ele almıştır. Ayrıca bu dersleri verecek olan öğretmenlerin nasıl bir pedagojik süreçten geçeceklerini ifade ederek, eğitimcilerin hangi disiplinlere hakim olmaları gerektiğini anlatmıştır.

Son olarak din eğitimi disiplini fakültelerdeki işlenişi açısından ele alınmış, alt bilim dalları, araştırma yöntemleri ve diğer bilimler arasındaki yeri gibi hususlarda bilgilendirme yapılmıştır. Farklı görüşlere ve farklı uygulamalara yer veren yazar anlatımını örneklerle zenginleştirmektedir. “Din Eğitimi Bilimi, insanı onun hayatını, toplumu çeşitli boyutlarıyla konu edinen bütün bilimlerle işbirliği yapma ve onların verilerinden yararlanma ihtiyacını duymaktadır.” (s. 414).

Bu eser, Din Eğitimi Bilimi’ni oldukça kapsamlı bir şekilde ele alması hasebiyle alana katkı sağlayan bir niteliktedir. Alana dair meselelerin örnek metinlerle zenginleştirilmiş olması çalışmaya özgünlük katmıştır. Ülkemizdeki mevcut süreç ve yapının anlatımının yanı sıra Batı ülkeleri ile mukayeselerin yapılması, okuyucuda oluşabilecek olası sorulara cevaplar vermektedir. Her konu başlığının altında yer alan konuyla alakalı soru cümleleri okuyucunun zihninde tartışmalar doğurmaktadır. Yazarın kullandığı üslubun açık ve akıcı olması eserin okunuşunu keyifli kılmaktadır. Bu eserin ilahiyat öğrencileri ve bilhassa din eğitimi alanında lisansüstü düzeyde eğitim gören öğrenciler tarafından okunması faydalı olacaktır. Ülkemizde din eğitiminin geçirmiş olduğu tarihi ve toplumsal sürece ışık tutması açısından ise bu konulara ilgi duyan herkes tarafından okunmasını öneririz. Ayrıca bu eser, Din Eğitimi alanında yapılacak olan çalışmalara kılavuz oluşturacak niteliktedir.